

نقش از خودبیگانگی تحصیلی و احساس تنهایی در پیش‌بینی گرایش نوجوانان به رفتارهای پرخطر

اکبر عطادخت^۱، وحید فلاحی^۲، شیرین احمدی^۳

چکیده

یکی از انواع مشکلات رفتاری که نوجوانان را تهدید می‌کند، گرایش به رفتارهای پرخطر است. پژوهش حاضر با هدف تعیین نقش از خودبیگانگی تحصیلی و احساس تنهایی در پیش‌بینی گرایش نوجوانان به رفتارهای پرخطر انجام گرفت. پژوهش حاضر به روش همبستگی انجام شد. جامعه آماری پژوهش حاضر را کلیه دانش‌آموزان پسر و دختر دوره‌ی متوسطه مدارس دولتی شهرستان پارس آباد که در سال تحصیلی ۹۶-۱۳۹۵ مشغول به تحصیل بودند تشکیل می‌دادند. از این جامعه نمونه‌ای به حجم ۱۲۰ نفر انتخاب شدند و به پرسش‌نامه‌های رفتارهای خطرپذیری محمدی‌زاده و همکاران (۱۳۸۸)، از خودبیگانگی تحصیلی جانسون (۲۰۰۵) و احساس تنهایی دیتوماسو و همکاران (۲۰۰۴) پاسخ دادند. داده‌ها نیز توسط شاخص‌های آمار توصیفی، ضریب همبستگی پیرسون و رگرسیون (گام به گام) تحلیل شدند. نتایج ضرایب همبستگی نشان داد که رفتار پرخطر با از خودبیگانگی و مؤلفه‌های آن و احساس تنهایی و مؤلفه‌های تنهایی اجتماعی، تنهایی رمانتیک و تنهایی خانوادگی ارتباط مثبت و معنادار دارد. نتایج تحلیل رگرسیون نیز نشان داد که ۴۵ درصد از کل واریانس رفتارهای پرخطر به وسیله از خودبیگانگی تحصیلی و ۲۸ درصد به وسیله احساس تنهایی تبیین می‌شود. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که از خودبیگانگی تحصیلی و احساس تنهایی توانایی پیش‌بینی گرایش نوجوانان به رفتارهای پرخطر را به صورت معنی‌داری دارند.

کلید واژه‌ها: از خودبیگانگی تحصیلی، احساس تنهایی، رفتارهای پرخطر، نوجوانان

۱. دانشیار روان‌شناسی دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران

۲. کارشناسی ارشد روانشناسی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران

۳. نویسنده مسئول: کارشناسی ارشد روانشناسی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران، پست الکترونیک:

Ahmadishirin89@gmail.com

مقدمه

نوجوانی دوره تغییرات مهم در زندگی اجتماعی افراد است. نوجوانان به عنوان گروه اصلی در بروز مشکلات رفتاری تلقی می‌شوند (شفر و کیپ^۱، ۲۰۱۳). یکی از انواع مشکلات رفتاری که نوجوان را تهدید می‌کند، گرایش به رفتارهای پرخطر است (محمدی‌زاده و احمدآبادی، ۱۳۸۸). گرایش به رفتارهای پرخطر شامل رفتارهایی است که فرد را در معرض آسیب به خود قرار می‌دهد و البته بیشتر صاحب‌نظران بر این باورند که آسیب تنها مربوط به خود فرد نیست؛ بلکه شعاع آسیب، دیگران را تحت تأثیر قرار می‌دهد (اندوگو^۲ و همکاران، ۲۰۱۱). دیکلمنت، هانسن و پونتون^۳ (۲۰۱۳) نیز رفتارهای پرخطر را به خشونت و پرخوری توسعه دادند و گرایش به این رفتارها را در بین نوجوانان مطرح ساختند. مفهوم گسترده رفتارهای پرخطر سلسله‌ای از رفتارها را در بر می‌گیرد که نه تنها برای فرد درگیر در این رفتار و افراد مهم زندگی‌اش زیان‌های جدی به بار می‌آورد، بلکه باعث صدمه غیرعمدی به افراد بی‌گناه دیگر نیز می‌شود. در نوجوانان نسبت به گروه‌های سنی بالا، گرایش بیشتری به این نوع رفتارها دیده می‌شود. رایج‌ترین رفتارهای پرخطر شامل مصرف زیاد مشروبات، سوء مصرف مواد، سیگار کشیدن، نزاع و درگیری، ورزش‌های خطرناک، قماربازی، پرخاشگری، گریز از مدرسه، اعمال بی‌بندوباری و رفتارهای غیرقانونی می‌شود (بویر^۴، ۲۰۰۶).

یکی از مفاهیمی که در دوره نوجوانی مطرح است و همچنین از مهم‌ترین مشکلاتی که عده‌ای از دانش‌آموزان در طی تحصیل دچار آن می‌شوند و در گرایش نوجوانان به رفتارهای پرخطر نقش دارد از خود بیگانگی^۵ تحصیلی است. این بحران به تجربه انزوا از یک گروه یا فعالیتی گفته می‌شود که انتظار می‌رود فرد در حالت عادی با آن گروه احساس همبستگی نموده یا با آن فعالیت درگیر شود (مان^۶، ۲۰۱۰). از خود بیگانگی تحصیلی خود را در قالب رفتارهای مخربی از قبیل عضویت در گروه‌های خلافکار،

1. Shaffer & Kipp
2. Ndugwa, Kabiru, Cleland, Beguy & Egondi
3. DiClemente, Hansen & Ponton

4. Boyer
5. alienation
6. Mann

خشونت، خرابکاری یا ولگردی، غیبت از مدرسه و مدرسه‌گریزی و یا سایر رفتارهای منحرف نشان می‌دهد (تراستی و دولی-دیکی^۱، ۱۹۹۳). از خودبیگانگی تحصیلی نسبت به مفهوم از خودبیگانگی کلی، مفهوم نسبتاً جدیدی است که اخیراً به عنوان سازه‌ای جهت فهم رفتارهای دانش‌آموزان شکل گرفته است (تراستی و همکاران، ۱۹۹۳). از خودبیگانگی تحصیلی باعث می‌شود که دانش‌آموزان کمترین مشارکت را در فرایندهای سازمانی داشته باشند. علاوه بر آن از خودبیگانگی از سازمان‌های آموزشی موجب گریز افراد از فرایندهای یادگیری سازمان‌یافته در تمام عمر می‌شود (فری، رچکین و مارتین^۲، ۲۰۰۹). از خودبیگانگی از مسائل روانی جدی است که می‌تواند تبعات اجتماعی غیرقابل انکاری برای فرد و جامعه داشته باشد (خواجه نوری، پناهی نسب، جهان‌بازیان و دامیار، ۱۳۹۵) و با مشکلات عمومی دانش‌آموزان و مدارس از قبیل گریز از مدرسه، خرابکاری و مشارکت کمتر در فعالیتهای مدرسه ارتباط دارد. بنابراین از خودبیگانگی ارتباط مستقیمی با موفقیت و شکست مدارس در امر تعلیم و تربیت دانش‌آموزان دارد (براون، هیگن و پالسن^۳، ۲۰۰۳). تورک^۴ (۲۰۱۴) در مقاله‌ای با عنوان "از خودبیگانگی در تحصیل" علائم از خودبیگانگی تحصیلی را شامل بی‌معنایی، ضعف و ناتوانی، شکستن قوانین و عدم توافق با جامعه می‌داند. نتایج وی نشان داد که دانش‌آموزانی که علائم فوق را تجربه می‌کنند از مدرسه، درس و فعالیت‌های مدرسه بیگانه می‌شوند. هاسچر و هاگناتر^۵ (۲۰۱۰) در تحقیقی با عنوان "از خودبیگانگی ناشی از مدرسه" نشان دادند که از خودبیگانگی ناشی از مدرسه پیشرفت تدریجی از خودبیگانگی را در طی بزرگسالی پیش‌بینی می‌کند.

یکی از جنبه‌های مهم رشد انسان، فرایند اجتماعی شدن او است. ذاتی بودن زندگی جمعی در انسان‌ها ضرورت تماس با دیگران را به عنوان امری گریزناپذیر جلوه می‌دهد. احساس تنهایی^۶ به عنوان حالتی ناخوشایند، پاسخ‌های هیجانی منفی و نارضایتی ادراک فرد را در روابط اجتماعی شامل می‌شود. این طور به نظر می‌رسد که این متغیر در گرایش

1. Trusty & Dooley-Dickey
2. Frey, Ruchkin & Martin
3. Brown, Higgins & Paulsen

4. Türk
5. Hascher & Hagenauer
6. Feeling lonely

نوجوانان به سمت رفتار پرخطر نقش داشته باشد. این تجربه نامطلوب و پریشان کننده می تواند به ناسازگاری های شناختی، هیجانی و رفتاری فرد در مرحله نوجوانی منجر شود (شاهینی، آسایش و قبادی، ۲۰۱۲). در پژوهش های مختلف به نقش آسیب زا بودن احساس تنهایی اشاره شده است. آشر و پا کوئیت^۱ (۲۰۰۳) معتقدند که احساس تنهایی اجتماعی^۲ علاوه بر اینکه می تواند به عنوان یک تجربه زندگی مطرح باشد، به صورت بالقوه هم می تواند آسیب زا باشد. احساس تنهایی، اشاره به یک تجربه ای روانشناختی منفی دارد که با تجارب بین فردی منفی و از دست دادن اعتماد به دیگران مرتبط است (روتبرگ، مک، دونالد و کین^۳، ۲۰۰۴). لاروس، گای و بوئیوی^۴ (۲۰۰۲) تنهایی را ناراحتی ذهنی و ناخوشایند تعریف کرده اند که ناشی از قطع ارتباط با دنیای اجتماعی است. شواهد حاکی از آن است که احساس تنهایی برای سلامت و کیفیت زندگی عامل خطر محسوب می شود (کارنیک^۵، ۲۰۰۵) و با رفتارهای افزایش دهنده سلامتی ارتباط منفی دارد (ناوشین، گیدرین و گریگ^۶، ۲۰۰۷). نتایج مطالعات نیکمنش، کاظمی و خسروی (۲۰۱۵) نشان داد که رابطه مثبت و معنادار بین تنهایی و مشکل در تنظیم احساسات با سوء مصرف مواد (رفتار پرخطر) وجود دارد و با اعتیاد به اینترنت و سطوح بالاتری از فشار اجتماعی و علائم افسردگی همراه است (ایوان سانتینی، فیوری، فینی، تایرولاس و هارو^۷، ۲۰۱۶). در واقع، تنهایی اجتماعی با روابط بین کیفیت و سلامت (سیگرین و دومسچک^۸، ۲۰۱۱) رضایت از زندگی و نشانه های افسردگی (فیوری و کانسیدن^۹، ۲۰۱۳) رفاه و سلامت روانی (چن و فیلی^{۱۰}، ۲۰۱۴) ارتباط معناداری دارد. با توجه به آنچه ذکر شد سؤال اصلی پژوهش حاضر این بود که آیا بین از خودبیبگانگی تحصیلی و احساس تنهایی با گرایش به رفتارهای پرخطر در نوجوانان رابطه وجود دارد؟ و آیا این متغیرها می توانند گرایش به رفتارهای پرخطر را پیش بینی کنند؟

1. Asher & Paquette
2. social loneliness
3. Rotenberg, MacDonald & King
4. Larose, Guay & Boivin
5. Kamick
6. Nausheen, Gidron & Gregg

7. Ivan Santini, Fiori, Feeney,
Tyrovolas & Haro
8. Segrin & Domschke
9. Fiori & Consedine
10. Chen & Feeley

روش

جامعه، نمونه و روش نمونه‌گیری

روش این پژوهش توصیفی از نوع همبستگی بود. جامعه آماری پژوهش حاضر شامل کلیه دانش‌آموزان دختر و پسر دوره دوم متوسطه (دو دبیرستان دخترانه و دو دبیرستان پسرانه) مدارس دولتی شهرستان پارس‌آباد در سال تحصیلی ۹۶-۱۳۹۵ تشکیل دادند. تعداد ۱۲۰ نفر (۶۰ نفر دختر و ۶۰ نفر پسر) از این دانش‌آموزان به روش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای از جامعه آماری فوق انتخاب شد. روش جمع‌آوری اطلاعات به این صورت بود که ابتدا لیست تمامی مدارس دولتی دوره متوسطه پارس‌آباد که ۸ مدرسه را شامل می‌شد تهیه و چهار مدرسه (۲ دبیرستان دخترانه و ۲ دبیرستان پسرانه) از بین آن‌ها با روش نمونه‌گیری خوشه‌ای تصادفی انتخاب شدند. سپس پژوهشگر با حضور در مدارس و ضمن هماهنگی با مدیر و دبیران مدارس مربوطه، پرسش‌نامه‌ها را توزیع نمود.

ابزار

۱. پرسش‌نامه از خودبیینگی تحصیلی: این پرسش‌نامه به وسیله جانسون (۲۰۰۵) ساخته شده است. شامل ۱۷ سؤال است که سه بعد احساس بی‌معنایی، احساس ناتوانی و احساس انزوا را می‌سنجد. گویه‌ها بر اساس طیف لیکرت پنج درجه‌ای از کاملاً غلط (۱) تا کاملاً درست (۵) تنظیم شده است. ضریب قابلیت اعتماد این مقیاس در پژوهش جانسون (۲۰۰۵) با استفاده از آلفای کرونباخ به ترتیب برای کل مقیاس ۰/۷۷، احساس انزوا ۰/۷۰، ناتوانی ۰/۷۱، و بی‌معنایی ۰/۶۹ به دست آمد. در مطالعه فلاوندی غلامی، اکبری سوره و امانی ساری (۱۳۹۲) آلفای کرونباخ به ترتیب برای کل مقیاس ۰/۸۶، احساس انزوا ۰/۸۱، ناتوانی ۰/۸۱ و بی‌معنایی ۰/۷۷ به دست آمد که نشانگر پایایی مناسب ابزار است. برای روایی این پرسش‌نامه از روش تحلیل عاملی تاییدی استفاده شد که شاخص‌های برازش نشانگر برازش مناسب این پرسش‌نامه است (فلاوندی غلامی و همکاران، ۱۳۹۲). در پژوهش حاضر ضریب آلفای کرونباخ ۰/۷۹ به دست آمد.

۲. پرسش‌نامه احساس تنهایی: این پرسش‌نامه به وسیله دی‌توماسو، برانن و بست^۲

(۲۰۰۴) بر اساس تقسیم‌بندی ویس^۱ (۱۹۷۳) طراحی و تهیه گردید و فرم اصلی آن مشتمل بر ۱۵ سؤال (در فرم ایرانی به ۱۴ سؤال تقلیل یافته است) شیوه نمره‌گذاری آن بر اساس یک مقیاس ۵ درجه‌ای لیکرتی است که پاسخ‌گویان موافقت یا مخالفت خود را با این سؤال‌ها در یک مقیاس ۵ گزینه‌ای از کاملاً موافق (۵) تا کاملاً مخالف (۱) بیان می‌کنند. در این پرسش‌نامه به جز سؤال ۱۴، تمامی سؤالات دیگر به صورت معکوس نمره‌گذاری می‌شوند. کسب نمره بیشتر در هر یک از ابعاد این پرسش‌نامه نشان دهنده احساس تنهایی بیشتر در آن بعد است. مؤلفه‌های آن شامل احساس تنهایی رمانتیک، تنهایی خانوادگی و تنهایی اجتماعی است. مؤلفان این پرسش‌نامه ضریب آلفای کرونباخ را بین ۰/۸۷ تا ۰/۹۰ گزارش کرده‌اند که از همسانی درونی مقیاس حکایت دارد. در ایران جوکار و سلیمی (۱۳۹۰) به منظور تعیین روایی پرسش‌نامه از روش‌های تحلیل عاملی و همبستگی با مقیاس ادراک حمایت اجتماعی و مقیاس رضایت از زندگی استفاده کردند. نسخه انگلیسی با توجه به فرهنگ ایرانی به فارسی برگردانده شد و گویه ۱۵ به دلیل بار عاملی کمتر از ۰/۳۰ مجموعه سؤال‌ها حذف شد و تعداد سؤال‌های این مقیاس به ۱۴ سؤال تقلیل یافت و ضریب آلفای آن ۰/۸۵ گزارش شد. یافته‌ها همچنین روایی همگرا و افتراقی را تأیید کرد و بیانگر آن بود که این مقیاس از روایی و اعتبار بسیار مناسبی در ایران برخوردار است. همچنین ضریب آلفای کرونباخ برای زیر مقیاس‌های احساس تنهایی رمانتیک، اجتماعی و خانوادگی به ترتیب برابر ۰/۹۲، ۰/۸۴ و ۰/۷۸ گزارش شد (جوکار و سلیمی، ۱۳۹۰). در پژوهش حاضر ضریب آلفای کرونباخ ۰/۸۴ به دست آمد.

۳. پرسش‌نامه رفتارهای خطرپذیری: این پرسش‌نامه توسط محمدی زاده و همکاران (۱۳۸۸) با بررسی ابزارهای معتبر در حوزه خطرپذیری همچون پرسش‌نامه خطرپذیری نوجوانان^۲ (گالونه و مور^۲، ۲۰۰۰) و پرسش‌نامه سیستم کنترل رفتار پرخطر جوانان (برنر^۴ و همکاران، ۲۰۰۴) و با در نظر گرفتن شرایط فرهنگی و محدودیت‌های اجتماعی جامعه ایران ساخته شده است. این پرسش‌نامه شامل ۲۸ سؤال برای سنجش آسیب‌پذیری

1. DiTommaso, Brannen & Best
2. adolescents risk-taking
Questionnaire

3. Gullone, Moore, Moss & Boyd
4. Brenner

نوجوانان در مقابل ۶ دسته رفتارهای پرخطر از قبیل گرایش به رانندگی پرخطر، خشونت، سیگار کشیدن، مصرف موادمخدر، مصرف الکل، رابطه و رفتار جنسی و گرایش به جنس مخالف است که پاسخ‌گویان موافقت یا مخالفت خود را با این گویه‌ها در یک مقیاس ۵ گزینه‌ای از کاملاً موافق (۵) تا کاملاً مخالف (۱) بیان می‌کنند. نمره بالا در هر یک از عوامل نشان‌دهنده خطرپذیری بالای نوجوان در آن عامل است. پایایی پرسش‌نامه خطرپذیری نوجوانان ایرانی به روش همسانی درونی و با ضریب آلفای کرونباخ و روایی سازه آن با استفاده از تحلیل عاملی اکتشافی و روش تحلیل مؤلفه‌های اصلی مورد بررسی قرار گرفته است. میزان پایایی این پرسش‌نامه و خرده مقیاس‌های آن در سطح مناسب و مطلوبی است. به طوری که میزان آلفای کرونباخ برای کل پرسش‌نامه ۰/۹۴، گرایش به رانندگی پرخطر ۰/۹۳، سیگار کشیدن ۰/۹۴، مصرف موادمخدر ۰/۹۰، مصرف الکل ۰/۹۰، رابطه و رفتار جنسی ۰/۸۶ و گرایش به جنس مخالف ۰/۸۱ گزارش شده است (محمدی‌زاده و همکاران، ۱۳۸۷). در پژوهش حاضر آلفای کرونباخ این پرسش‌نامه ۰/۹۰ به دست آمد.

یافته‌ها

نمونه پژوهش حاضر ۱۲۰ دانش‌آموز پسر (۶۰ نفر) و دختر (۶۰ نفر) با میانگین سنی ۱۶/۴۰ و انحراف معیار ۱/۰۷ بودند. همچنین ۴۰ نفر (۳۳/۳٪) رشته انسانی، ۴۰ نفر (۳۳/۳٪) علوم تجربی و ۴۰ نفر (۳۳/۳٪) رشته ریاضی بودند. در جداول ۱ آماره‌های توصیفی متغیرهای پژوهش ارائه شده است.

جدول ۱: آماره‌های توصیفی متغیرهای پژوهش

متغیرها	میانگین	انحراف استاندارد	متغیرها	میانگین	انحراف استاندارد
از خودبیگانگی	۳۶/۲۰	۶/۵۸	مصرف موادمخدر	۱۱/۰۵	۲/۳۴
احساس بی‌معنایی	۱۲/۰۷	۲/۸۴	خشونت	۱۵/۳۱	۲/۴۹
احساس ناتوانی	۱۴/۷۱	۲/۱۱	سیگار کشیدن	۱۱/۶۷	۱/۹۰
احساس انزوا	۹/۴۰	۲/۵۴	رانندگی خطرناک	۱۹/۶۸	۳/۳۴
احساس تنهایی	۴۴/۴۳	۲/۳۹	مصرف الکل	۸/۸۵	۲/۲۶
تنهایی رمانتیک	۱۳/۷۱	۱/۱۵	گرایش به جنس مخالف	۱۵/۸۰	۱/۴۱
تنهایی اجتماعی	۱۴/۸۹	۱/۹۸	رفتار پرخطر	۸۲/۳۶	۸/۷۲
تنهایی خانوادگی	۱۵/۸۱	۲/۳۹			

برای بررسی رابطه بین متغیرها از ضریب همبستگی پیرسون استفاده شد. ضرایب همبستگی بین متغیرهای پژوهش در جدول ۲ ارائه شده است.

جدول ۲: ضرایب همبستگی بین متغیرهای پژوهش

متغیرها	رفتار پرخطر
از خودبیبگانگی	۰/۵۰**
احساس بی‌معنایی	۰/۳۶**
احساس ناتوانی	۰/۴۱**
احساس انزوا	۰/۵۶**
احساس تنهایی	۰/۲۵*
تنهایی رمانتیک	۰/۳۴**
تنهایی اجتماعی	۰/۳۵**
تنهایی خانوایی	۰/۲۲*

نتایج ضریب همبستگی پیرسون نشان داد که بین رفتارهای پرخطر با نمره کل از خودبیبگانگی ($p < 0/01$ ؛ $r = 0/50$) احساس بی‌معنایی ($p < 0/01$ ؛ $r = 0/36$)، احساس ناتوانی ($p < 0/01$ ؛ $r = 0/41$)، احساس انزوا ($p < 0/05$ ؛ $r = 0/56$)، احساس تنهایی ($p < 0/05$ ؛ $r = 0/25$)، تنهایی رمانتیک ($p < 0/01$ ؛ $r = 0/34$)، تنهایی اجتماعی ($p < 0/01$ ؛ $r = 0/37$) و تنهایی خانوادگی ($p < 0/01$ ؛ $r = 0/22$) رابطه مثبت و معنادار دارد. برای پیش‌بینی گرایش به سمت رفتارهای پرخطر براساس مؤلفه‌های از خودبیبگانگی تحصیلی از تحلیل رگرسیون به روش گام به گام استفاده شد. قبل استفاده از این آزمون‌ها، مفروضه‌هایی که استفاده از آن‌ها را مجاز می‌شمارند، مورد بررسی قرار گرفت. مفروضه‌ی وجود رابطه‌ی خطی بین مؤلفه‌های متغیر پیش‌بین و ملاک با توجه به نمودار پراکنش متغیرها (نشانه‌گر وجود رابطه‌ی خطی بین متغیرهای پیش‌بین و ملاک)، مفروضه‌ی نرمال بودن توزیع داده‌ها با استفاده از آزمون کولموگروف اسمیرنوف ($P > 0/05$)، مفروضه‌ی استقلال باقیمانده‌ها با استفاده از آماره‌ی دورین-واتسون (قرارگیری در بازه‌ی ۱/۵ تا ۲/۵) و مفروضه‌ی نبود هم‌خطی چندگانه بین متغیرهای مستقل با استفاده از شاخص تولرانس (بزرگتر از ۰/۱)، مورد تأیید قرار گرفت. نتایج تحلیل رگرسیون رفتارهای پرخطر بر اساس مؤلفه‌های از خودبیبگانگی تحصیلی در جدول ۲ ارائه شده است.

جدول ۲: نتایج تحلیل رگرسیون رفتارهای پرخطر بر اساس مؤلفه‌های از خودبیگانگی تحصیلی

خطای استاندارد برآورد	R ²	R	β	B	متغیرهای پیش بین	گام
۷/۸۳	۰/۳۲	۰/۵۶۴	۰/۵۶۴	۱/۸۹*	احساس انزوا	گام اول
			۰/۷۷۰	۲/۵۹*	احساس انزوا	گام دوم
۷/۰۳	۰/۴۵	۰/۶۷۴	۰/۴۲۳	۱/۴۴*	احساس بی‌معنایی	

نتایج نشان داد که در گام اول زیرمقیاس احساس انزوا وارد معادله رگرسیون شده است به طوری که ۳۲ درصد از واریانس رفتارهای پرخطر را تبیین می‌کند ($R=0/564$). در گام دوم با وارد شدن متغیر تنهایی اجتماعی و تنهایی خانوادگی ضریب تعیین پانزده درصد افزایش یافته است ($R=0/674$). متغیر تنهایی رمانتیک نقش معناداری در گرایش به رفتارهای پرخطر نداشته و بنابراین وارد معادله نشده است.

برای پیش‌بینی گرایش به سمت رفتارهای پرخطر براساس مؤلفه‌های احساس تنهایی از تحلیل رگرسیون به روش گام به گام استفاده شد. قبل استفاده از این آزمون‌ها، مفروضه‌هایی که استفاده از آن‌ها را مجاز می‌شمارند، مورد بررسی قرار گرفت. مفروضه‌ی وجود رابطه‌ی خطی بین مؤلفه‌های متغیر پیش‌بین و ملاک با توجه به نمودار پراکنش متغیرها (نشانگر وجود رابطه‌ی خطی بین متغیرهای پیش‌بین و ملاک)، مفروضه‌ی نرمال بودن توزیع داده‌ها با استفاده از آزمون کولموگروف اسمیرنوف ($P>0/05$)، مفروضه‌ی استقلال باقیمانده‌ها با استفاده از آماره‌ی دوربین-واتسون (قرارگیری در بازه‌ی ۱/۵ تا ۲/۵) و مفروضه‌ی نبود هم‌خطی چندگانه بین متغیرهای مستقل با استفاده از شاخص تولرانس (بزرگتر از ۰/۱)، مورد تأیید قرار گرفت. نتایج تحلیل رگرسیون رفتارهای پرخطر بر اساس مؤلفه‌های احساس تنهایی در جدول ۳ ارائه شده است.

جدول ۲: نتایج تحلیل رگرسیون رفتارهای پرخطر بر اساس مؤلفه‌های از خودبیگانگی تحصیلی

خطای استاندارد برآورد	R ²	R	β	B	متغیرهای پیش بین	گام
۸/۸	۰/۱۳	۰/۳۵۵	۰/۳۵۵	۱/۵۲*	تنهایی اجتماعی	گام اول
			۰/۴۹۳	۲/۱۲*	تنهایی اجتماعی	گام دوم
۸/۰۸	۰/۲۸	۰/۵۳۲	۰/۴۲۰	۲/۸۳*	تنهایی خانوادگی	

نتایج نشان داد در گام اول متغیر تنهایی اجتماعی وارد معادله رگرسیون شده است به طوری که ۱۳ درصد از واریانس رفتارهای پرخطر را تبیین می کند ($R=0/355$) گام دوم با وارد شدن متغیر تنهایی اجتماعی و تنهایی خانوادگی ضریب تعیین پانزده درصد افزایش یافته است ($R=0/532$) متغیر تنهایی رمانتیک نقش معناداری در گرایش به رفتارهای پرخطر نداشته و بنابراین وارد معادله نشده است.

بحث و نتیجه گیری

یکی از انواع مشکلات رفتاری که نوجوانان را تهدید می کند گرایش به رفتارهای پرخطر است. در راستای بررسی عوامل مرتبط با رفتارهای پرخطر در دانش آموزان و نوجوانان، پژوهش حاضر با هدف تعیین نقش از خودبستگی تحصیلی و احساس تنهایی در پیش بینی گرایش نوجوانان به رفتارهای پرخطر انجام گرفت. نتایج ضرایب همبستگی نشان داد که رفتارهای پرخطر با نمره کل از خودبستگی تحصیلی و مؤلفه های احساس بی معنایی، احساس ناتوانی و احساس انزوا رابطه مثبت و معنادار دارد. نتایج تحلیل رگرسیون نشان داد که از بین مؤلفه های از خودبستگی تحصیلی، احساس انزوا و احساس بی معنایی رفتارهای پرخطر را پیش بینی می کنند. این نتایج با یافته های مان (۲۰۱۰)، تراستی و همکاران (۱۹۹۳) فری و همکاران (۲۰۰۹)، خواجه نوری و همکاران (۱۳۹۵)، براون و همکاران (۲۰۰۳)، تورک (۲۰۱۴) و هاسچر و همکاران (۲۰۱۰) همخوان است. برای تبیین این یافته می توان چنین مطرح کرد که از خودبستگی تحصیلی مسأله ای است که بر نگرش افراد اثر گذاشته و از طریق آن بر روی رفتار تاثیر می گذارد. این مسأله امکان کنترل روابط و پیش بینی شرایط آینده و تصمیم گیری های عقلانی برای رسیدن به رشد و تعالی را در افراد کاهش داده و از آنان افرادی منفعل می سازد (آقا حسینی و ربانی، ۱۳۸۴). افراد دچار از خودبستگی بالا به علت ناتوانی در کنترل فعالیت یا نیروهای جدید، خود را ناتوان می بینند و در می یابند که در سرنوشت خویش نقشی ندارند. از سوی دیگر هنگامی که فرد نتواند نحوه کارکرد سازمان اجتماعی مسلط بر خود را درک کند و در نتیجه موفق به پیش بینی عاقبت اعمال خود نباشد و معنا و مفهوم آن را دریابد دچار احساس بیهودگی و

پوچی می‌شود (بی‌معنایی). کناره‌گیری فرد از جامعه به این معناست که او اعتقادی به نحوه‌ی کارکرد جامعه، روابط حاکم و هدف‌های خرد و کلان ندارد. در واقع فرد فعالانه نمی‌تواند این روابط و اهداف را نفی و رد کند و به طور منفعل با «گوشه‌نشینی» و عزلت‌گزینی خود را از گزند جامعه به حاشیه می‌کشد (انزوا). از خودبیگانگی به صورت احساس ناتوانی و عدم تاثیرگذاری بر محیط، احساس بروز تضاد بین ارزش‌های خود و مدرسه یعنی انزوای اجتماعی تجلی می‌یابد. در نتیجه فرد خود را در قالب رفتارهای مخربی از قبیل عضویت در گروه‌های خلافکار، خشونت، خراب کاری یا ولگردی، غیبت از مدرسه و مدرسه‌گریزی و یا سایر رفتارهای منحرف نشان می‌دهد (تراستی و همکاران، ۱۹۹۳). احساس ناتوانی و درماندگی در تاثیرگذاری بر محیط و ناتوانی در ایجاد رابطه با دیگران و درونی ساختن ارزش‌های جامعه سلامت روانی فرد را تهدید می‌کند و علاوه بر افزایش احتمال ترک تحصیل دانش‌آموزان باعث افزایش احتمال ابتلا به افسردگی و دیگر اختلالات روانی می‌شود. در نتیجه دانش‌آموز یا نوجوانی که دچار از خودبیگانگی تحصیلی می‌شود گرایش بیشتری به سمت رفتارهای پرخطر از جمله خشونت و مصرف موادمخدر دارد.

نتایج ضرایب همبستگی نشان داد که رفتارهای پرخطر با نمره کل احساس تنهایی و مؤلفه‌های تنهایی رمانتیک، تنهایی اجتماعی و تنهایی خانوادگی رابطه مثبت و معنادار دارد. نتایج تحلیل رگرسیون نشان داد که از بین مؤلفه‌های احساس تنهایی فقط تنهایی اجتماعی و تنهایی خانوادگی رفتارهای پرخطر را پیش‌بینی می‌کنند. این یافته‌ها با نتایج پژوهش‌های شاهینی و همکاران (۲۰۱۲)، آشر و همکاران (۲۰۰۳)، روتنبرگ و همکاران (۲۰۰۴)، کارنیک (۲۰۰۵)، ناشیون (۲۰۰۷)، سیگرین و همکاران (۲۰۱۱)، فیوری و همکاران (۲۰۱۳)، چن و همکاران (۲۰۱۴)، نیکمنش و همکاران (۲۰۱۵) و ایوان سانتینی و همکاران (۲۰۱۶) مبنی بر وجود رابطه مثبت و معناداری بین احساس تنهایی و مشکل در تنظیم احساسات با سوء مصرف مواد (گرایش به رفتار پرخطر) همسو است. این یافته را می‌توان اینگونه تبیین کرد که افرادی که احساس تنهایی بیشتری دارند، دارای رضایت و شادمانی اندک و عزت نفس و خود باوری پائین هستند (داورپناه، ۱۳۷۳). احساس

تنهایی، تجربه‌ای شایع در نوجوانان است اما وقتی این احساس به طور مکرر اتفاق افتد، اثرات مخربی بر سلامت جسمی، روانی و عاطفی آنان می‌گذارد. احساس تنهایی موجب افزایش تنیدگی و اضطراب، رفتارهای پرخطر مانند کشیدن سیگار و سوء مصرف مواد، گریز از مدرسه، افسردگی، کمرویی و کاهش اعتماد به نفس می‌شود و خطر خودکشی در نوجوانان را افزایش می‌دهد (تجویدی و ضیغمی، ۱۳۹۱). بر اساس نظریه‌های شناختی می‌توان استدلال کرد که احساس تنهایی مداوم منجر به احساس بی‌کفایتی می‌گردد و این امر فرد را به دامنه‌ای از احساسات منفی از جمله افسردگی و گرایش به رفتارهای پرخطر سوق می‌دهد (پیلا و پرلمان، ۱۹۷۹). میچلا، پیلا و ویکز^۲ (۱۹۸۲) احساس ناخوشایندی می‌دانند که در نتیجه کاستی در شبکه روابط اجتماعی فرد به صورت کمی و کیفی و دسترسی نداشتن به روابط نزدیک و مطلوب با دیگران به وجود می‌آید. طیف وسیع و متنوعی از دردهای اجتماعی چون بیماری‌های روانی و گرایش به رفتارهای پرخطر (خشونت، پرخاشگری، بزهکاری و الکلیسم) و خودکشی‌ها، همگی به نحوی با انحراف از هنجارها مرتبط هستند و نهایتاً همه اینها به نحوی با مسأله انزوا و احساس تنهایی اجتماعی مرتبط هستند. این چرخه معیوب منجر به تشدید اثرات منفی کاهش اندازه شبکه اجتماعی و احساس تنهایی و در نتیجه گرایش به سمت رفتارهای پرخطر می‌شود. بر این اساس برای نوجوانانی که احساس تنهایی می‌کنند معنای زندگی از دست می‌رود و برای جبران این خلاء به سمت رفتارهای پرخطر از جمله مصرف مواد مخدر و خشونت روی می‌آورند.

با توجه به نتایج پژوهش حاضر می‌توان گفت دانش‌آموزانی که از خودبیگانگی تحصیلی و احساس تنهایی بالاتری دارند گرایش بیشتری به سمت رفتارهای پرخطر از جمله خشونت و مصرف مواد مخدر دارند و پیامدهای رفتاری خود را به میزان کمتری مورد بررسی قرار می‌دهند. هر فردی برای اجتماعی شدن و رویارویی با افراد و موقعیت‌های گوناگون به ساختارهای روان‌شناختی و ویژگی‌های شخصیتی خاصی مجهز است که در موقعیت‌های مختلف به کار می‌گیرد. ویژگی‌هایی همچون از خودبیگانگی

تحصیلی و احساس تنهایی می‌تواند یک عامل خطر ساز برای گرایش به رفتارهای پرخطر در نوجوانان در نظر گرفته شود. محدود بودن پژوهش حاضر به شهرستان پارس آباد و اجرای آن در یک مقطع تحصیلی از جمله محدودیت‌های مهم این پژوهش به شمار می‌رود. بنابراین پیشنهاد می‌شود که این پژوهش در دیگر مناطق جغرافیایی و در دیگر مقاطع تحصیلی اجرا شود. با توجه به اهمیت نقش از خودبیگانگی تحصیلی و احساس تنهایی در گرایش نوجوانان به رفتارهای پرخطر ارائه کارگاه‌های آموزشی برای معلمان، والدین و دانش‌آموزان ضروری است.

تشکر و قدردانی

بدین وسیله از همکاری‌های مشفقانه ریاست آموزش و پرورش، مدیر، مشاور و معلمان مدارس شهرستان پارس آباد که در اجرا و انجام پژوهش ما را یاری نمودند و همچنین کلیه دانش‌آموزان شرکت کننده در پژوهش تشکر و قدردانی می‌شود.

منابع

- آقاحسینی، حسین و ربانی، رسول (۱۳۸۴). تحلیلی از مفهوم «از خود بیگانگی» در شعر ناصر خسرو، *مجله علوم اجتماعی و انسانی دانشگاه شیراز*، ۲۲(۱)، ۱۷۴-۱۶۳.
- تجویدی، منصوره؛ ضیغمی محمدی، شراره (۱۳۹۱). میزان احساس تنهایی، ناامیدی و عزت نفس در نوجوانان مبتلا به تالاسمی ماژور. *فصلنامه پژوهشی خون*، ۹(۱)، ۴۳-۳۶.
- جوکار، بهرام؛ سلیمی، عظیمه (۱۳۹۰). ویژگی‌های روانسنجی فرم کوتاه مقیاس احساس تنهایی اجتماعی و عاطفی بزرگسالان، *مجله علوم رفتاری*، ۵(۴)، ۳۱۷-۳۱۱.
- خواجه نوری، بیژن؛ پناهی نسب، صادق؛ جهانبازیان، صدیقه و دامیار، اسماعیل (۱۳۹۵). بررسی رابطه بین سبک‌های والدینی با از خودبیگانگی نوجوانان (مطالعه موردی دانش‌آموزان دبیرستانی دختر و پسر شهر شیراز در سال ۹۱-۹۰). *فصلنامه علمی-پژوهشی علوم اجتماعی دانشگاه آزاد اسلامی واحد شوشتر*، ۱۰(۲)، ۲۲-۲.
- داورپناه، فرهاد (۱۳۷۳). *هنجاریابی نسخه تجدید نظر شده مقیاس احساس تنهایی UCLA (برای دختران ۱۲ تا ۱۸ ساله) در تهران*، پایان نامه کارشناسی ارشد، چاپ نشده، دانشگاه علامه طباطبائی.

قلاوندی، حسن؛ غلامی، محمد تقی؛ اکبری سوره، پروا و امانی ساری بگلو، جواد (۱۳۹۲). فرهنگ مدرسه و از خود بیگانگی تحصیلی: نقش واسطه نیازهای روان شناختی اساسی، راهبرد فرهنگ، ۶(۲۴)، ۹-۱.

محمدی زاده؛ علی و احمدآبادی، زهره (۱۳۸۸). بررسی رفتارهای پرخطر در میان نوجوانان راهکارهایی برای پیشگیری از جرم در محیط خانواده. *مجله خانواده پژوهی*، ۵(۴)، ۴۸۵-۴۶۷.

Asher, S. R. & Paquette, J. A. (2003). Loneliness and Peer Relations in Childhood. *Current Directions in Psychological Science*, 12, 75-78

Boyer, T.Y.W. (2006). The development of risk-taking: A multi-perspective review. *Journal of Developmental Review*, 26(3), 291-345.

Brener, N., Kann, D., Kinchen, L., Steven, A., Grunbaum, J.A., Whalen, L., Danice, E., & James, R.G. (2004). Methodology of the youth risk behavior surveillance system. *Journal of Recommendations and reports*, 53(12), 1-13.

Brown, M., Higgins, K., & Paulsen. P. (2003). Adolescent Alienation. What Is It And What Can Educators Do About It? *Journal of Intervention in School and Clinic*, 39(1), 3-90

Chen, Y., & Feeley, T. H. (2014). Social support, social strain, loneliness, and well-being among older adults: an analysis of the Health and Retirement Study. *Journal of teaching, learning and research to life*, 31(2), 141-161.

DiClemente, R. J., Hansen, W. B., & Ponton, L.E. (2013). *Handbook of adolescent health risk behavior*: Springer Science & Business Media.

DiTommaso, E., Brannen, C., Best, L. A. (2004). Measurement and validity characteristics of the short version of the social and emotional loneliness scale for adults. *Educational and Psychological Measurement*, 64(1), 99-119.

Fiori, K. L., & Consedine, N. S. (2013). Positive and negative social exchanges and mental health across the transition to college: loneliness as a mediator. *Journal of Social and Personal Relationships*, 30(7), 920-941.

Frey, A., Ruchkin, V., Martin. A., & Schwab-Stone, M. (2009). Adolescents In Transition School And Family Characteristics In The Development Of Violent Behavior Entering High School. *Journal of Child Psychiatry And Human Development*, 40(1), 1-13.

Gullone, E., & Moore, S. (2000). Adolescent risk-taking and the five-factor model of personality. *Journal of adolescence*, 23(4), 393-407.

Hascher, T., & Hagenauer, G. (2010). Alienation Form School. *International Journal of Educational Research*, 49(2), 220-232.

Ivan Santini, Z., Fiori K. L., Feeney, J., Tyrovolas, S., & Maria Haro, J. (2016). Social relationships, loneliness, and mental health among older men and

- women in Ireland: A prospective community-based study. *Journal of Affective Disorders*, 20(4), 59–69.
- Johnson, G. M. (2005). Student Alienation, Academic Achievement, and WebCT Use. *Journal of Educational Technology & Society*, 8(2), 179-189.
- Karnick, P. M. (2005). Feeling lonely: Theoretical perspectives. *Nursing Science Quarterly*, 18, 7-12.
- Larose, S., Guay, F., & Boivin, M. (2002). Attachment, Social Support and Loneliness in Young Adulthood, a Test of Two Models. *Journal of Personality and Social Psychology Bulletin*, 28(1), 684-693.
- Mann, S. J. (2010). Alternative Perspective On The Student Experience: Alienation And Engagement. *Journal Studies In Higher Education*. 26(3), 7-13.
- Michela, J.L., Peplau, L.A. & Weeks, D.G. (1982). Perceived Dimensions of Attributions for Loneliness, *Journal of Personality and Social Psychology*, 43 (5), 929-936.
- Nausheen, B., Gidron, Y., Gregg A., Tissarchondou, H., & Peveler R. (2007). Loneliness, social support and cardiovascular reactivity to laboratory stress. *Stress*, 10(2), 37-44.
- Ndugwa, R. P., Kabiru, C. W., Cleland, J., Beguy, D., Egondi, T., Zulu, E. M., & Jessor, R. (2011). Adolescent problem behavior in Nairobi's informal settlements: applying problem behavior theory in Sub-Saharan Africa. *Journal of Urban Health*, 88(2), 298-317.
- Nikmanesh, Z., Kazemi, Y., & Khosravi, M. (2015). Role of Feeling of Loneliness and Emotion Regulation Difficulty on Drug Abuse. *Journal of Community Health Research*, 4(1), 55-64.
- Peplau, L. A., & Perlman, D. (1979). *Perspective on Loneliness: A sourcebook of current theory research and therapy*. New York: Wiley.
- Rotenberg, K. J., MacDonald, K. J., & King, E. V. (2004). The Relationship between Loneliness and Interpersonal Trust during Middle Childhood. *Journal of Genetic Psychology*, 165(3), 233-49.
- Segrin, C., & Domschke, T. (2011). Social support, loneliness, recuperative processes, and their direct and indirect effects on health. *Journal Health Commun*, 26(3), 221–232.
- Shaffer, D., & Kipp, K. (2013). *Developmental psychology: Childhood and adolescence*: Cengage Learning.
- Shahini N., Asayesh. H., & Ghobadi, M. (2012). Correlation between Social Support, Loneliness and life satisfaction among students of Golestan University of Medical Sciences. *Journal Pajohandeh*, 17(6), 312-316.
- Trusty, J., & Dooley-Dickey, K. (1993). Alienation from school: An exploratory analysis of elementary and middle school students' perceptions. *Journal of Research and Development in Education*, 26(4), 232–242.

- Türk, F. (2014). Alienation in Education. *International Journal of Educational Policies*, 8(1), 41-58
- Weiss, R. S. (1973). *Loneliness: The experience of emotional and social isolation*. Cambridge, MA: MIT Press.